
Funded
by the European Union
and the Council of Europe

COUNCIL OF EUROPE

Implemented
by the Council of Europe

ACCESUL FEMEILOR LA JUSTIȚIE: GHID PENTRU PRACTICIENII ÎN DOMENIUL DREPTULUI

Dr. Shazia Choudhry,
Profesor de drept, Universitatea Queen Mary, Londra

Octombrie 2018

Cuprinsul acestei publicații este bazat pe „Manualul de instruire a judecătorilor și procurorilor cu privire la asigurarea accesului femeilor la justiție”, Consiliul Europei, septembrie 2017 (autori: E. Duban și I Radačić).

Acest document a fost elaborat ca parte a unui proiect cofinanțat de Uniunea Europeană și de Consiliul Europei. Punctele de vedere exprimate aici nu vor fi considerate o expresie a opiniei oficiale a niciuneia dintre părți.

Toate solicitările de reproducere sau traducere a acestui document, în întregime sau parțial, vor fi înaintate către Direcția de Comunicare (F-67075 Strasbourg Cedex sau publishing@coe.int). Restul corespondenței cu privire la acest document se va adresa Directoratului General pentru Democrație.

Copertă și format: KIS Kyiv, Ucraina

Cuprins

PRINCIPII GENERALE: CE ÎNSEAMNĂ „ACCESUL LA JUSTIȚIE” ÎN LEGĂTURĂ CU VIOLENȚA ÎMPOTRIVA FEMEILOR?	5
<i>Nivelul juridic/instituțional .....</i>	<i>6</i>
<i>Nivelele socio-economic și cultural .....</i>	<i>6</i>
CADRUL LEGAL	7
JURISPRUDENȚA CEDO PRIVIND ACCESUL LA JUSTIȚIE ȘI VIOLENȚA ÎMPOTRIVA FEMEILOR.	9
Recunoașterea răspunderii pentru VIF a persoanelor fizice private	9
Elaborarea doctrinei obligațiilor pozitive	9
Diligența cuvenită	9
Accesul la remediile juridice	10
Investigația detaliată și eficiență	11
Respectul față de integritatea personală a solicitantului	11
Principiul nediscriminării	11
CONVENȚIA DE LA ISTANBUL ȘI ACCESUL LA JUSTIȚIE	13
ORIENTĂRI PENTRU PRACTICIENI CU PRIVIRE LA ASIGURAREA ACCESULUI VICTIMELOR VIOLENȚEI LA JUSTIȚIE	15
Calitate procesuală (locus standi)	15
Chestiuni procedurale inițiale și investigație	16
Chestiuni legate de probatoriu	18
Teoria cazului și argumentarea juridică	22
Remedii juridice	22
Pronunțarea sentinței	24
<i>Evaluarea riscurilor .....</i>	<i>25</i>
Cazurile sensibile la dimensiunea de gen și gestiunea procesului în instanță	25
<i>Preocupări privind siguranța și gestionarea riscurilor .....</i>	<i>25</i>
<i>Planificarea ședințelor și amplasamentul sălii .....</i>	<i>28</i>
<i>Informarea victimelor cu privire la drepturile care le revin și la serviciile de suport</i>	<i>28</i>
Interacțiunea cu martorii și părțile în litigiu	29
<i>Femeile ca victime ale violenței .....</i>	<i>29</i>
<i>Copiii – martori ai violențelor .....</i>	<i>29</i>
<i>Femeile și discriminarea multiplă .....</i>	<i>30</i>
<i>Discriminarea în bază de gen în interacțiunea cu sistemul de justiție .....</i>	<i>30</i>
Rolul experților și Amici Curiae	31
Soluționarea alternativă a litigiilor (SAL)	32
BIBLIOGRAFIE	33

1 Principii generale: Ce înseamnă „Accesul la justiție” în legătură cu violența împotriva femeilor?

Accesul efectiv la justiție reprezintă un drept esențial prevăzut în numeroase instrumente din cadrul sistemului universal de protecție a drepturilor omului. Obligația de nediscriminare a femeilor și de realizare a egalității de facto între femei și bărbați este o parte esențială a acestor drepturi. Comitetul ONU pentru Eliminarea Discriminării împotriva Femeilor, a stipulat șase elemente interconectate ale accesului la justiție, considerate elemente cheie ale unui sistem de justiție sensibil la dimensiunea de gen.¹ Acestea sunt: legiferare; disponibilitate; accesibilitate; calitate optimă; responsabilitate și acordarea de despăgubiri victimelor.

În ceea ce privește violența împotriva femeilor (VÎF), accesul la justiție înseamnă că Statul trebuie să implementeze o serie de măsuri, printre care:

- modificarea legislației naționale pentru a se asigura că faptele de violență împotriva femeilor sunt definite, în mod corespunzător, ca infracțiuni;
- asigurarea procedurilor optime pentru investigare și urmărire penală;
- asigurarea accesului la remedii juridice și despăgubiri.

Femeile se confruntă, de asemenea, cu un număr de obstacole în ceea ce privește accesul la justiție, atât în cadrul, cât și în afara sistemului de justiție, care trebuie depășite pentru un acces efectiv la justiție². Acestea pot fi împărțite în două categorii:

---

1 A se vedea Recomandarea Generală nr. 33 a Comitetului ONU pentru Eliminarea Discriminării împotriva Femeilor, emisă la data de 23 iulie 2015, CEDAW/C/GC/33.

2 A se vedea Strategia privind Egalitatea de Gen a Consiliului Europei pentru anii 2014-2017, Obiectivul Strategic 3: Garantarea egalității accesului femeilor la justiție.

Nivelul juridic/instituțional

- Cadre legale discriminatorii sau insensibile, precum: prevederi legale explicit discriminatorii; prevederi care nu includ dimensiunea de gen și care nu iau în considerare poziția socială a femeilor și lacune legislative vizând aspecte care le afectează pe femei în mod disproporționat.
- Interpretarea și implementarea problematică a legislației discriminatorii față de femei.
- Proceduri juridice ineficiente sau problematice, precum lipsa procedurilor sensibile la dimensiunea de gen în sistemul de justiție.
- Mecanisme de atragere la răspundere (inclusiv corupție) ineficiente.
- Subreprezentarea femeilor în rândul profesioniștilor din domeniul dreptului.
- Stereotipia și favorizarea bazată pe gen în rândul actorilor din justiție.

Nivelele socio-economic și cultural

- Necunoașterea propriilor drepturi și a procedurilor legale sau a modalităților de accesare a asistenței juridice, care poate proveni din diferențele de gen la nivel educațional, accesul la informații, etc.
- Lipsa resurselor financiare, inclusiv a mijloacelor necesare pentru a acoperi costurile de reprezentare juridică, onorariile legale, taxele judiciare, transportare în instanță, îngrijirea copiilor etc.
- Distribuirea inegală a sarcinilor în cadrul familiei.
- Stereotipurile de gen și atitudinile culturale.

2 Cadrul legal

Egalitatea reprezintă o valoare importantă în dreptul internațional și toate tratatele majore cu privire la drepturile omului includ prohibiția discriminării în bază de sex sau gen, fie pe lângă drepturile enumerate în document, fie ca normă distinctă. Garantarea accesului egal al femeilor la justiție reprezintă, de asemenea, una dintre cele șase teme prioritare ale Strategiei privind Egalitatea de Gen a Consiliului Europei 2018-2023. Standardele privind egalitatea de gen în cadrul accesului egal la justiție pentru femei sunt dezbătute de o varietate de norme și sunt fundamentate de patru tratate majore ale Consiliului Europei:

1. *Convenția Europeană a Drepturilor Omului (CEDO) și Protocolul Nr. 12 al CEDO*. Deși CEDO este un instrument neutru din punct de vedere al dimensiunii de gen, Curtea Europeană a Drepturilor Omului înregistrează jurisprudență cu privire la drepturile femeilor, inclusiv cu privire la violența împotriva femeilor (a se vedea secțiunea C) și a adoptat, de asemenea, o serie de principii importante cu privire la accesul egal al femeilor la justiție. Protocolul include o interdicție generală împotriva discriminării după orice criteriu, de exemplu, sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau de altă natură, originea națională sau socială, asocierea cu o minoritate națională, proprietate, stare civilă, prin înlăturarea limitărilor de la Articolul 14 al Convenției.
2. *Carta Socială Europeană (ESC)* este parte integrantă a CEDO în domeniul drepturilor economice și sociale. Revizuită în 1996, Carta garantează drepturi în domeniul locuințelor, sănătății, educației, pieței muncii, protecției juridice și sociale și a deplasării persoanelor în orice zonă fără discriminare, inclusiv pe criterii de sex. Comitetul European privind Drepturile Sociale (ECSR) monitorizează nivelul de conformare a statelor cu Carta, printr-un sistem de raportare și printr-o procedură de plângeri colective.
3. *Convenția privind Lupta împotriva Traficului de Ființe Umane* are un obiect extins de aplicare, care acoperă prevenirea și combaterea traficului de femei, bărbați și copii în scopuri sexuale, de muncă sau pentru alte tipuri de exploatare, precum și protejarea victimelor și urmărirea penală a traficanților. Aceasta include o prevedere de nondiscriminare și obligația ca statele semnatare să promoveze egalitatea de gen și să aplice integrarea perspectivei de gen în dezvoltarea, implementarea

și evaluarea măsurilor de implementare a Convenției (Articolul 3). Un mecanism independent de monitorizare evaluează modul în care Statele pun în aplicare prevederile Convenției. Acest mecanism de monitorizare cuprinde doi piloni: Grupul independent de experți pentru lupta împotriva traficului de ființe umane (GRETA) și Comitetul Părților.

4. Convenția privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice (Convenția de la Istanbul) este un tratat cu arie vastă și cuprinzător care abordează drepturile omului, egalitatea de gen și dreptul penal. Convenția de la Istanbul stabilește standardele minime pe care Statele semnatare sunt obligate să le implementeze pentru a răspunde în mod eficient la cazurile de violență împotriva femeilor (VÎF) și violență domestică (VD). Convenția de la Istanbul implică un mecanism de monitorizare din doi piloni, pentru evaluarea implementării Convenției: Grupul independent de experți privind activitățile contra violenței împotriva femeilor și a violenței domestice (GREVIO) și Comitetul Părților.

3 Jurisprudența CEDO privind accesul la justiție și violența împotriva femeilor

Jurisprudența recentă a Curții Europene a Drepturilor Omului a demonstrat barierele cu care se confruntă femeile în ceea ce privește accesul la justiție și a permis Curții să elaboreze standarde, în special, în ceea ce privește cazurile de VIF.

Recunoașterea răspunderii pentru VIF a persoanelor fizice private

Curtea a sporit, în mod semnificativ, accesul femeilor la justiție prin recunoașterea faptului că formele de VIF manifestate de persoane fizice reprezintă încălcări ale unor drepturi speciale protejate prin Convenție (dreptul la viață, de exemplu, *Kontrova c. Slovaciei* (2007); *Talpis c. Italiei* (2017) și interzicerea torturii și a tratamentelor inumane și degradante, de exemplu, *E. și S. și Alții c. Slovaciei* (2009) și *Bălășan c. României* (2017)).

Elaborarea doctrinei obligațiilor pozitive

Doctrina se aplică acțiunilor unei persoane fizice private sau ale unui oficial public și anumitor forme de VIF. Curtea a instituit obligația pozitivă a statului de a penaliza violența sexuală (*M.C. c. Bulgariei* (2003)), violența domestică (*Opuz c. Turciei* (2009)), vătămarea corporală intenționată a unei persoane (*Sandra Jankovic c. Croației* (2009)), și traficul de ființe umane (*Rantsev c. Ciprului și Rusiei* (2010)).

Diligența cuvenită

Principiul diligenței cuvenite presupune faptul că Statele au obligația de a investiga, urmări și pedepsi încălcările drepturilor omului, indiferent dacă

aceste acte sunt săvârșite de Stat sau de persoane private. În *X și Y c. Olandei* (1985), Curtea a reținut că obligațiile pozitive nu presupun doar ca Statul să se abțină de la încălcarea drepturilor, însă pot impune și o sarcină pro-activă de a se asigura că drepturile persoanelor fizice nu sunt încălcate de alte persoane fizice private (alin. 23). În *M.C. c. Bulgariei* (2003), Curtea a constatat că obligațiile de protecție atrag o sarcină de a efectua investigații oficiale și de a pedepsi efectiv violul (alin. 149-153).

În *Maslova c. Rusiei* (2009), Curtea a reținut că „natura, în mod evident, înjosi-toare a violului marchează obligația procedurală a Statului în acest context” (alin. 91). Investigarea oficială eficientă trebuie să fie capabilă să ducă la identificarea și pedepsirea responsabililor. Standardele minime de eficiență definite de jurisprudența Curții includ, de asemenea, cerințe ca investigația să fie „**independentă, imparțială și supusă analizei publice**, și ca autoritățile competente să acționeze cu o **diligență exemplară și cu promptitudine**” (alin. 91).

Curtea a mai reținut și faptul că autoritățile naționale au obligația pozitivă de a lua măsuri de protecție pentru a preveni violența domestică, atunci când autoritățile „au fost la curent sau ar fi trebuit să fie la curent” cu „un risc real și imediat” pentru viața sau sănătatea unei persoane (a se vedea *Kontrova c. Slovaciei* (2007), *Opuz c. Turciei* (2009) și *Hajduova c. Slovaciei* (2010)). Autoritățile trebuie să intervină chiar și atunci când amenințarea din partea unui posibil agresor nu s-a materializat încă sub formă de violență fizică (*Hajduova*). Autoritățile pot acționa din oficiu, uneori chiar împotriva dorinței exprimate a victimei (*Hajduova*). În anumite cazuri, pot fi luate măsuri de protecție temporare de urgență (*Bevacqua și S. c. Bulgariei* (2008)).

Accesul la remediile juridice

Remediile juridice trebuie să fie **accesibile și eficiente**. Cauza *Airey c. Irlandei* (1979) a demonstrat că, remediile juridice care permit unei victime a violenței domestice să evite situația violentă prin, *inter alia*, acțiuni de divorț sau separare, trebuie să fie accesibile și eficiente pentru a garanta protecția **practică** (nu doar teoretică sau iluzorie) a unei victime aflate într-o situație vulnerabilă. Acest acces efectiv poate impune ca victimei să i se acorde asistență juridică ca urmare a complexității cazului, necunoașterii de către victimă a particularităților proceselor judiciare, dar și ca urmare a capacității slăbite a victimei de a se reprezenta singură în instanța de judecată, pe motiv de implicare emoțională.

Investigația detaliată și eficientă

În cauza *Aydin c. Turciei* (1996), Curtea a reținut că examinările medicale ale victimelor violului trebuie efectuate de medici cu experiență în aceste cazuri. Scopul investigației efectuate de un procuror public este de a identifica dacă reclamanta a fost, într-adevăr, victima unui viol și nu dacă și-a pierdut virginitatea.

Curtea a mai declarat că obligațiile în baza Articolului 3 nu se aplică doar oficialilor unui Stat, deoarece „Statul are o obligație pozitivă inerentă, stipulată de Articolele 3 și 8 ale Convenției, de a adopta prevederi legale de drept penal pentru pedepsirea efectivă a violului și de a le aplica în practică prin intermediul investigației și urmării penale eficiente”. Cerința privind probarea utilizării forței sau amenințării cu privire la urmărirea penală a violului reprezintă, așadar, o încălcare atât a Articolului 3, cât și a Articolului 8 (*M.C. c. Bulgariei* (2004), alin. 153).

Respectul față de integritatea personală a solicitantului

Pe durata întregii investigații și a procesului de judecată, se va respecta integritatea personală a solicitantului. Este un fapt recunoscut că victimele de sex feminin, în special în cazurile de violență sexuală, percep, adesea, procesul judiciar ca pe o traumă suplimentară, în special, dacă femeia este forțată să-și confrunte direct agresorul, împotriva voinței sale (*Y. c. Sloveniei* (2015)).

Principiul nediscriminării

Acesta este unul dintre principiile-cheie ale Convenției, care include nediscriminarea în accesul la justiție și accesul la remediile juridice. În *Opuz c. Turciei* (2009), Curtea a constatat că violența domestică suferită de solicitantă poate fi privită ca violență bazată pe gen, care reprezintă o formă de violență împotriva femeilor.³ Curtea a constatat că:

[...] presupusa discriminare în acest caz nu s-a bazat pe legislația în sine, ci, mai degrabă, a rezultat din atitudinea generală a autorităților locale, cum ar fi modul în care a fost tratată femeia la secțiile de poliție în momentul în care a

3 CEDO, *Opuz c. Turciei*, Cererea nr. 33401/02, Hotărârea din 9 iunie 2009, alin. 200. Se va ține cont de faptul că abordarea demarată de Curte în cazul *Opuz* a fost preluată, ulterior, în numeroase alte cazuri de violență domestică.

raportat violența domestică și pasivitatea judiciară în acordarea unei protecții eficiente victimei.’ (alin. 192)

Curtea a reținut că:

‘Ținând cont de observația că pasivitatea judiciară generală și discriminatorie din Turcia, deși neintenționată, afectează, în principal, femeile, Curtea consideră că violența suportată de solicitantă și de mama acesteia poate fi considerată violență bazată pe gen, ceea ce reprezintă o formă de discriminare împotriva femeilor. În ciuda reformelor efectuate de Guvern în ultimii ani, lipsa răspunsului din partea sistemului judiciar și impunitatea agresorilor, așa cum este cazul în dosarul de față, au indicat lipsa unei implicări suficiente în luarea de măsuri potrivite în ceea ce privește violența domestică [...]’ (alin. 200).

Principiul nediscriminării a fost reținut și în cazul *Eremia și Alții c. Republicii Moldova* (2013):

‘[...] acțiunile autorităților nu au reprezentat un simplu eșec sau o întârziere în gestionarea cazului de violență împotriva primei solicitante, ci chiar o trecere cu vederea repetată a acestei violențe și au reflectat o atitudine discriminatorie față de solicitantă, în calitate de femeie. Observațiile Raportorului Special al Națiunilor Unite cu privire la violența împotriva femeilor, la cauzele și consecințele acesteia [...] susțin doar impresia că autoritățile nu apreciază pe deplin gravitatea și dimensiunea problemei violenței domestice în Moldova și efectul discriminatoriu al acesteia asupra femeilor.’ (alin. 89).

Aceeași abordare a fost urmată și în cazurile *Mudric c. Republicii Moldova* (2013); *B. c. Republicii Moldova* (2013); și *N. A. c. Republicii Moldova* (2013).

Cu toate acestea, confirmarea violenței sexuale ca parte a discriminării în bază de sex lipsește din jurisprudența CEDO. Este posibil ca să fie înregistrate anumite evoluții în această direcție în viitor, deoarece Curtea, din ce în ce mai des, ia în considerare Convenția de la Istanbul, care recunoaște faptul că VIF este o formă de discriminare a femeilor (Articolul 3).

4 Convenția de la Istanbul și accesul la justiție

Standardele dezvoltate prin jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului în cazurile de VIF sunt deja integrate în Convenția de la Istanbul și au devenit obligatorii. Convenția de la Istanbul include numeroase prevederi care au ca scop facilitarea accesului la justiție a victimelor violenței în bază de gen, în special prin obligarea Statelor semnatare să:

- Asigure măsuri menite să protejeze fără discriminare drepturile victimelor violenței (Articolul 4)
- Asigure că Statele membre exercită diligența cuvenită pentru a preveni, investiga, pedepsi și a oferi despăgubiri pentru actele de violență (Articolul 5)
- la măsuri pentru promovarea schimbărilor în modelele sociale și culturale de comportament pentru a eradica stereotipurile de gen (Articolul 12)
- Asigure formarea adecvată a profesioniștilor care lucrează cu victime ale violenței, în domeniul nevoilor și drepturilor lor și al egalității (Articolul 15)
- Asigure informarea juridică adecvată (Articolul 19)
- Încurajeze raportarea (Articolul 27)
- Ofere victimelor despăgubiri civile adecvate (Articolul 29) și compensații (Articolul 30)
- Criminalizeze sau sancționeze în alt mod un spectru larg de forme de violență împotriva femeilor (Articolele 33-40)
- Asigure că efectuarea investigațiilor și desfășurarea proceselor judiciare au loc fără întârzieri nejustificate (Articolul 49) și că procurorii pot iniția și continua acțiunile procesuale chiar dacă victimele își retrag plângerile (Articolul 55)
- Asigure că dovezile legate de istoricul sexual și conduita victimei sunt admisibile doar atunci când sunt relevante și necesare (Articolul 54)
- Asigure că procedurile de soluționare alternativă a litigiilor sau sentința, inclusiv medierea și împăcarea, sunt interzise (Articolul 48)

- Asigure protecția victimelor în toate etapele investigațiilor și ale procedurilor judiciare (Articolul 56)
- Asigure accesul victimelor la asistență juridică și la asistență juridică garantată de stat (Articolul 57).

Astfel, standardele Convenției de la Istanbul constituie un element central în asigurarea accesului egal al femeilor la justiție. Principiul și standardele enunțate mai sus se aplică, de asemenea, și cazurilor care nu vizează VIF și, în special, în relațiile de muncă și de familie.

5 Orientări pentru practicieni cu privire la asigurarea accesului victimelor violenței la justiție

Pentru a se asigura că femeile au un acces egal la justiție, practicienii în domeniul dreptului vor adopta în munca lor o abordare sensibilă la dimensiunea de gen și se vor asigura că interpretează legea în linie cu noțiunile de egalitate și drepturile internaționale ale omului. Procurorii și judecătorii trebuie să aibă o abordare pro-activă în asigurarea îndepărtării barierelor cu care se confruntă femeile în fața accesului la justiție în cazurile de VIF. Următoarele bune practici și principii constituie componentele esențiale ale unui sistem de justiție sensibil la dimensiunea de gen și trebuie aplicate de profesioniștii din domeniul dreptului la gestionarea cazurilor.

Calitate procesuală (locus standi)

În cauze penale și, în special, în cazurile de VIF, victimele sunt implicate în procese în calitate de martori ai acușării. Permitearea ONG-urilor și a organismelor din domeniul egalității să înainteze acțiuni privind discriminarea atunci când victimele nu doresc să depună o plângere sau să fie identificate (de exemplu, în cazul publicității sexiste sau discriminatorii) reprezintă o modalitate de a gestiona modelele de discriminare persistente.

Bună practică: Directiva UE 2012/29/EU (2012) stabilește norme minime privind drepturile, sprijinirea și protecția victimelor infracțiunilor și definește o serie de drepturi acordate victimelor cu roluri formale în procedurile penale în fiecare Stat UE. Următoarele drepturi sunt, în mod special, relevante pentru femeile victime ale violenței: audierea și prezentarea probelor; revizuirea refuzului de a porni urmărirea penală (în special a ordonanțelor procurorilor de a scoate persoana de sub urmărirea penală sau de a înceta procesul); primirea de informații cu privire la desfășurarea cazului (informații cu privire la hotărârea

definitivă, chestiuni legate de arestarea preventivă) și cu privire la eliberarea din custodie sau evadarea este deosebit de critică în cazurile de violență în familie. Metodologia de implementare a Directivei clarifică faptul că procurorii și judecătorii sunt obligați să informeze victimele cu privire la drepturile lor. În țările din afara UE, legislația națională acordă drepturi victimelor infracțiunilor și, așadar, profesioniștii din domeniul dreptului se vor asigura că aceste drepturi sunt protejate.

În plus, un număr de țări permit organizațiilor de susținere a femeilor să participe la procesele de judecată în cazuri de violență domestică și violență sexuală ca reprezentanți care asigură susținere victimelor, inclusiv prin însoțirea la ședințele preliminare și cele de examinare a cauzei. Acest lucru este recomandat și de Convenția de la Istanbul în Articolul 55(2).

În baza unui Protocol Suplimentar la Carta Socială Europeană, Statele membre pot recunoaște dreptul unor organizații specifice de a depune plângeri colective.

Chestiuni procedurale inițiale și investigație

Procurorii – Elementele-cheie de care procurorii trebuie să țină cont în perioada investigațiilor sunt după cum urmează:

- Obținerea deprinderii de a **recunoaște semnele de stres** în timpul ședințelor; evitarea victimizării secundare; identificarea preferințelor victimei cu privire la sexul procurorului desemnat cazului său și/sau dorința acesteia de a fi însoțită de un ofițer de sex feminin, de un membru al familiei, prieten sau avocat din cadrul unui ONG.
- **Supervizarea legalității investigației și a procesului de colectare de probe** și monitorizarea activităților ofițerilor de urmărire penală pentru a se asigura că aceștia sunt meticuloși și că respectă standardele privind drepturile omului, cu scopul de a reduce bazarea pe mărturiile victimei/martorilor ca unică probă în timpul procesului. Procurorii vor colabora, în mod constructiv, cu organele de poliție și vor oferi îndrumări cu privire la utilizarea tehnicilor de investigație potrivite pentru a dovedi elementele infracțiunii. Poliția trebuie să prevină situațiile în care stereotipurile de gen influențează investigațiile și compromit colectarea probelor.

Bună practică: În Belgia, o circulară comună elaborată de Ministerul Justiției și Consiliul Procurorilor Generali asupra politicii penale cu privire la violența în cadrul cuplurilor stabilește instrucțiuni cu privire la politica penală în cazurile de violență în familie și este destinată ofițerilor de poliție și procurorilor. Circulara standardizează un sistem comun de identificare și înregistrare a cazurilor de violență domestică și de colectare a probelor. Circulara este parte a unei abordări multidisciplinare care include o perspectivă centrată pe victimă și proceduri de informare a victimelor asupra drepturilor care le revin și referire a lor către servicii de suport.

- Bazarea **deciziei pe toate probele disponibile**, probabilitatea condamnării și gravitatea infracțiunii. Luarea de decizii nu va fi influențată de atitudini care să indice că o anumită formă de violență bazată pe gen, cum ar fi violența domestică sau hărțuirea, sunt de o importanță mai mică decât alte infracțiuni, că sunt chestiuni „de familie” sau „private”, sau că nu prezintă un risc pentru societate, sau pe noțiuni stereotipizate, precum cine este „victima reală” sau care este „comportamentul potrivit” al unei victimei a violenței.

Bună practică: Convenția de la Istanbul impune Statelor semnatare să permită investigarea și urmărirea penală a cazurilor de violență împotriva femeilor ex parte sau ex officio (adică acestea nu vor depinde de o plângere sau de un raport din partea victimei) (Articolul 55). Aceste politici vor ajuta la eliminarea aplicării problematice a discreției procurorului. Pot fi introduse, de asemenea, politici care impun procurorilor să ofere explicații cu privire la motivele de încetare a urmăririi penale, care pot fi, apoi supuse unei căi de atac. În același timp, atunci când urmărirea penală are loc fără acordul victimei, este critic ca victima să aibă acces la alte remedii juridice, precum sunt ordonanțele de protecție.

Judecătorii – pot parcurge o serie de pași pentru a asigura abordare sensibilă la dimensiunea de gen:

- **Emiterea ordonanțelor de protecție** – ședințele de judecată în vederea emiterii ordonanțelor de protecție sunt, de asemenea, o primă oportunitate importantă pentru ca judecătorul să stabilească un ton potrivit și să demonstreze că Statul manifestă diligență cuvenită în cazurile de violență domestică.

- **Exercitarea discreției** în fazele preliminare ale unui proces penal, pentru a proteja drepturile și demnitatea victimei/martorilor și pentru a se asigura că acestea nu sunt supuse unei victimizări secundare, de exemplu, prin excluderea publicului din cadrul ședințelor de judecată dacă este vorba de un caz de violență sexuală și dacă se impune confidențialitatea. Convenția de la Istanbul este foarte clară cu privire la faptul că drepturile, interesele și nevoile speciale ale victimelor/martorilor sunt protejate în toate etapele investigațiilor (Articolul 56); acest lucru implică măsuri de informare a victimelor cu privire la posibilele pericole din partea agresorului, cu privire la drepturile care le revin și la serviciile disponibile, de protejare a intimității victimei, și de evitare a contactului dintre victimă și agresor.
- **Vigilență în cauze civile** - Judecătorii vor analiza oportunitatea de a promova înțelegerea amiabilă și vor fi atenți la riscul ca femeia să fie supusă unor presiuni pentru a ajunge la această înțelegere.
- Asigurarea că nu există **întârzieri în fazele de investigare și în colectarea de probe** (în special cu privire la colectarea și testarea probelor) care ar pune în pericol urmărirea penală și soluționarea cazului. O bună practică generală este accelerarea procedurilor (precum instanțe de judecată rapide și specializate) în cazurile de VÍF. O bună practică întâlnită într-un număr de țări este aceea de a acorda competențe de investigare unor organisme specializate în egalitate și cvasi-judiciare.
- În cazul în care o victimă/un martor de sex feminin pare să-și contrazică mărturia în instanță, judecătorul o va chestiona cu atenție pentru a stabili motivele schimbării, astfel încât acestea să fie analizate (de exemplu, poate fi supusă unor presiuni/amenințări de către inculpat; judecătorul poate înlătura inculpatul din sala de ședință, dacă este necesar).

Chestiuni legate de probatoriu

- *Stabilirea discriminării* – Una dintre provocările ridicate de urmărirea penală și soluționarea cazurilor de discriminare în bază de gen sau sex este lipsa probelor pentru a se dovedi că acțiuni sau decizii specifice au fost discriminatorii. Așadar, în momentul administrării și aprecierii probelor, se va acorda o atenție deosebită **efectelor** regulilor, politicilor sau practicilor puse în discuție, pentru a se ilustra că acestea sunt în mod disproporționat nefavorabile anumitor grupuri de persoane în comparație cu altele, în situații similare. În cazurile de discriminare,

stabilirea sarcinii probei și dovezilor necesare construirii unui caz prima facie sunt aspecte importante. Rolul victimelor în prezentarea probelor, ponderea probelor necesare și sarcina probei, diferă toate în funcție de natura cazului, penal, administrativ și civil. În cauze penale, victima are un rol mai limitat. Autoritățile poartă responsabilitatea investigării și stabilirii discriminării, dincolo de orice îndoială rezonabilă, și că învinuitul a avut o intenție discriminatorie. Standardul pentru mijloacele de probă este mai ridicat în cauze penale datorită prezumpției de nevinovăție și gravității sancțiunilor aplicabile. Sarcina probei nu se inversează. În schimb, în cauze civile și proceduri administrative cu privire la discriminarea în bază de sex/gen, victimele dețin un rol mai activ, și fiecare parte prezintă probe pentru susținerea argumentelor proprii. Potrivit legislației europene, stabilite de directivele UE și jurisprudența CJUE, sarcina probei se inversează de la reclamant la pârât.

Bună practică: Legea Federală Elvețiană privind egalitatea dintre femei și bărbați (Loi federale sur l'égalité entre femmes et hommes, 24 martie 1995) a fost adoptată, în parte, pentru a facilita implementarea prevederilor anti-discriminare cuprinse în Constituția Elvețiană, în special pentru a stabili o procedură de litigiu în aceste cazuri. Legea include o prevedere cu privire la „probă facilitată”, prin care se prezumă existența discriminării atâta timp cât reclamantul poate demonstra că discriminarea este plauzibilă. În contextul relațiilor de muncă, jurisprudența elvețiană a stabilit că este suficient ca o femeie să arate că un angajat de sex masculin, într-o poziție similară, care efectuează o muncă similară câștigă mai mult decât angajatul de sex feminin (de exemplu, o demonstrare a faptului că angajatul de sex feminin a câștigat cu 15% - 25% mai puțin decât cel de sex masculin) pentru a fi inversată sarcina probei. Pentru a depăși prezumpția de discriminare, angajatorul trebuie să facă dovada unui motiv obiectiv pentru a justifica tratamentul diferențial; justificarea trebuie să fie proporțională cu gradul de discriminare. Aceste reguli probatorii iau o parte din sarcina probei de la reclamant și, de asemenea, facilitează munca judecătorului – care poate constata discriminarea fără dovezi riguroase. Această abordare a fost adoptată pentru a promova recunoașterea discriminării în contextul relațiilor de muncă.

Formele comune de probă, precum declarațiile martorilor, documentele sau datele cunoscute vor fi relevante în plângerile privind discriminarea. Însă, este important ca practicienii în domeniul dreptului să cunoască, de asemenea, și alte tipuri de probe, precum statistici, verificări de situație, chestionare,

înregistrări audio sau video, opinii ale experților judiciari și concluzii trase din dovezi circumstanțiale care pot fi utilizate în dovedirea plângerilor privind discriminarea. Foarte des, absența dovezilor de discriminare directă este utilizată ca justificare pentru a nu instrumenta cazul sau pentru a respinge plângerea. Acest punct este stipulat în Convenția de la Istanbul, care prevede că părțile semnatare ale Convenției „se vor asigura că investigațiile sau urmărirea judiciară a infracțiunilor [...] nu vor fi dependente în întregime de o raportare sau plângere depusă de victimă [...] [iar] procedurile pot continua chiar dacă victima își retrage declarația sau plângerea” (Articolul 55).

- *Urmărirea penală centrată pe victimă* – Acest lucru impune procurorilor **evitarea emiterii de presupuneri** cu privire la victime și recunoașterea faptului că asigurarea de dovezi cu privire la incidentele violente poate avea un impact diferit asupra victimelor. Deși unele ar putea considera procesul ca fiind cathartic sau ca acordând mai multă putere, altele pot experimenta o traumatizare secundară.
- *Utilizarea de probe necolectate de la victime sau probe coroborate* – Probele necolectate de la victime sunt probe provenite din alte surse care susțin plângerile victimei. Probele coroborate ar putea fi utilizate atunci când o declarație a victimei către poliție sau procuror este prezentată ca probă în instanță, însă victima nu depune mărturie. Utilizarea altor forme de probă nu înseamnă că victima nu are credibilitate. Unele dintre tipurile de probe necolectate de la victime /coroborate în cazurile de VÍF sunt: declarații ale ofițerilor de poliție; declarații ale vecinilor sau relatări ale martorilor; înregistrări ale apelurilor de urgență/ apeluri către dispeceratul poliției; înregistrări CCTV; fotografii ale rănilor și scenei; istoric medical/rapoarte medicale; istoric al incidentelor anterioare (de exemplu, antecedentele penale ale agresorului; evacuări/ordonanțe de protecție anterioare; sancțiuni administrative); comunicări din partea agresorului către victimă; dovezi cu privire la caracterul nepotrivit al agresorului și mărturii ale experților, în special pentru a explica impactul violenței asupra victimei, comportamente și reacții obișnuite ale victimelor.
- *Tratarea victimei cu sensibilitate* – luați măsuri pentru a vă asigura că victima înțelege rolul pe care îl deține în proces, pașii care vor fi parcurși și modul în care procurorul va acționa în vederea minimizării riscurilor; asigurați-vă că există o declarație clară și completă a victimei la dosarul cauzei, care să poată fi utilizată ca probă în cazul în care victima nu depune mărturie în instanță și care să protejeze victima împotriva

chestionărilor necesare și repetitive cu privire la incident. Acordați o atenție deosebită metodelor de prezentare a probelor în instanță, în special, utilizați probe care minimizează trauma și stresul victimei și evitați chestionarea intruzivă sau repetitivă. De exemplu, utilizarea de mărturii video pre-înregistrate ca probă; solicitați/instruiți ca mărturia să fie preluată într-o altă încăpere, prin legătură video sau televiziune cu circuit închis. Trebuie, de asemenea, să anticipați și să vă pregătiți pentru posibila prezentare de probe prejudiciabile, jenante sau traumatizante de către apărare. Convenția de la Istanbul impune în mod expres Statelor să ia măsuri pentru a se asigura că dovezile legate de istoricul sexual și comportamentul victimelor violenței este permis doar atunci când este „relevant și necesar” în cadrul proceselor civile sau penale (Articolul 54).

- *Evitarea stereotipurilor de gen* – Regulile aplicabile probelor și procedeele probatorii joacă un rol critic, deoarece acestea pot duce la crearea de stereotipuri de gen care subminează credibilitatea victimelor. Regăsiți mai jos trei reguli referitoare la probatoriul care se bazează pe stereotipuri de gen și care trebuie evitate:
  - (1) Cerința privind plângerea promptă: în anumite jurisdicții, o întârziere în raportare poate fi utilizată pentru a pune la îndoială adevărul afirmațiilor victimei. Impunerea unei astfel de probe dă o formă legală presupunerilor stereotipice că o victimă „reală” sau „ideală” a violenței sexuale ar fi raportat violența mai curând.
  - (2) Cerința de coroborare interzice condamnările bazate doar pe mărturia victimelor și impune o cerință legală ca mărturia victimei să fie coroborată cu alte dovezi. Acest lucru impune o sarcină mai mare a probei asupra victimelor violenței sexuale comparativ cu alte infracțiuni violente.
  - (3) Dificultăți legate de credibilitate în baza comportamentului sexual anterior al victimei reflectă stereotipul că femeile sunt mai ușor credute dacă par caste, morale sau respectabile. Acest lucru pune victima și nu agresorul sub investigație, prin concentrarea atenției asupra comportamentului acesteia și nu pe presupusul comportament al bănuțului.

Bună practică: Legislația care vizează protecția în cazul violului are ca scop interzicerea sau limitarea utilizării istoricului sexual al victimei, comportamentul sau reputația acesteia, care nu au legătură cu obiectul acțiunii în justiție, și este bazată pe înțelegerea că aceste dovezi sunt adesea utilizate pentru a submina credibilitatea victimei și că pot, de asemenea, încălca intimitatea acesteia. Legislația care vizează protecția în cazul violului există în Canada, Marea Britanie și Statele Unite.

Alte forme problematice de dovezi specifice cazurilor de violență sexuală includ proba utilizării forței sau a conflictelor fizice și reflectă opinia eronată că, în cazul în care violență sexuală este cu adevărat neconsensuală, femeia va riposta.

Teoria cazului și argumentarea juridică

În pregătirea unui caz de VIF, procurorii trebuie să pregătească o teorie a cazului prin care să prezinte cazul, atât ca infracțiune, cât și ca formă de discriminare. Aceștia trebuie să dezvolte și să demonstreze o înțelegere a naturii VIF, precum ciclul violenței și impactul acesteia asupra femeilor. Procurorii vor explica acțiunile aparent contradictorii ale victimelor atunci când cercetează penal cazul și să utilizeze fapte, dovezi și statistici pentru a înlătura miturile și pentru a nu perpetua stereotipurile, chiar ei înșiși.

Remedii juridice

Remediile juridice trebuie conturate pentru a respecta drepturile specifice ale omului, pentru a confirma acțiunile negative și pentru a compensa pentru paguba suferită. În cauzele civile, acest lucru poate include restituirea (repunerea, dacă este cazul), compensarea/acordarea de daune compensatorii, și măsuri de a împiedica recidiva. Instanțele trebuie, de asemenea, să ia în considerare impunerea reabilitării victimelor (îngrijiri medicale și psihologice și alte servicii sociale). Victimele pot, de asemenea, să nu cunoască dreptul lor la despăgubiri civile sau la solicitarea compensației, iar practicienii în domeniul dreptului vor pune la dispoziție informații de bază cu privire la aceste opțiuni, alături de referiri către servicii de asistență juridică. Sancțiunile monetare împotriva agresorului sunt, adesea, ineficiente și pot avea un impact negativ asupra unei femei, în cazul în care aceasta depinde financiar de soț sau de partener.

Stabilirea remediilor juridice potrivite în cauzele penale privind VÍF impune o înțelegere a dinamicii violenței și suferinței pe care a trăit-o victima. Convenția de la Istanbul oferă linii directorii cu privire la câteva aspecte importante în stabilirea remediilor juridice potrivite. Remediile pentru obținerea de despăgubiri civile și sancțiuni penale nu se vor exclude reciproc, ceea ce înseamnă că victimele VÍF au dreptul la despăgubiri civile (din partea agresorului sau statului) în paralel cu sancțiuni penale (Articolul 29). Victimele au dreptul de a solicita despăgubiri pentru suferințele îndurate (Articolul 30).

- *Ordine de protecție* – reprezintă remedii civile, administrative sau chiar penale sau sancțiuni care răspund dorinței a numeroase victime de a pune capăt violenței și de a fi protejate împotriva actelor de violență viitoare. Așa cum este stipulat în Convenția de la Istanbul, ordinele de protecție vor fi disponibile „indiferent de, sau pe lângă, alte proceduri legale” și pot fi, de asemenea, introduse în acțiuni procesuale ulterioare (Articolul 53). În plus, cei care încalcă ordinele de protecție vor fi supuși sancțiunilor penale sau altor penalizări legale.
- *Programe pentru agresori* – Crearea unor astfel de programe reprezintă o bună practică și o cerință a Convenției de la Istanbul (Articolul 16). Procurorii pot solicita și instanțele pot dispune ca agresorii să participe la astfel de programe, ca o condiție a sentinței pronunțate, însă aceste programe nu vor constitui o alternativă la sentință sau la alte penalizări legale. Dacă se dispune participarea, profesioniștii din domeniul dreptului sunt responsabili cu confirmarea întrunirii anumitor criterii și că includ evaluări ale riscurilor și măsuri de garantare a siguranței victimelor.
- *Remedii care depășesc „restituirea”* – acestea pot fi transformative deoarece intenționează să elimine tratamentul inegal și stereotipia la nivel structural. Pot include dispunerea ca anumiți actori publici (de exemplu, reprezentanți ai organelor de ocrotire a normelor de drept sau furnizori de servicii medicale) să întreprindă acțiuni specifice, precum în cauza *González et al. c. Mexicului* (Curtea Inter-Americană a Drepturilor Omului, 2009). În acest caz, Curtea a dispus standardizarea tuturor protocoalelor, manualelor, criteriilor de investigație și serviciilor utilizate în investigarea tuturor infracțiunilor legate de dispariție, violență sexuală și omoruri ale femeilor, în conformitate cu standardele internaționale; implementarea unor programe de formare și instruire cu privire la drepturile omului și gen pentru funcționarii publici, cu scopul de a depăși stereotipurile privind rolul social al femeilor; și implementarea unui program educațional adresat populației generale din statul Chihuahua, pentru a depăși

cazurile curente de violență. Statul a impus, de asemenea, prezentarea Curții a unui raport anual, timp de trei ani, asupra îndeplinirii tuturor acestor măsuri. În plus, în locul impunerii unei reparații, instanțele se pot angaja într-un dialog cu privire la remedii cu ramura executivă și îi pot solicita acesteia propuneri de soluții și explicarea acțiunilor sale cu privire la chestiunile aduse în fața instanței ⁴ și aplicarea/executarea sentințelor.

Pronunțarea sentinței

În cazurile de VIF, procurorii și judecătorii trebuie să se asigure că sentința solicitată este proporțională cu gravitatea infracțiunii. Sentința, în aceste cazuri, trebuie să fie **justă, nediscriminatorie, proporțională, uniformă și justificată**. Principalele obiective ale sentinței trebuie să fie acelea de a proteja victima, de a preveni recurența violenței și de a trage autorul la răspundere. Reabilitarea agresorului nu va fi scopul principal al sentinței penale.

Câteva dintre punctele pe care procurorii și judecătorii le pot lua în considerare în contextul stabilirii sentinței penale includ:

- Există *circumstanțe agravante care justifică o sentință mai mare?* (de exemplu, relația cu victima; infracțiuni repetate/alte condamnări anterioare; prezența copiilor; caracterul extrem al violenței și/sau utilizarea sau nu a unei arme).
- *Evaluarea riscurilor indică posibilitatea ca agresorul să repete infracțiunea?*
- *Agresorul se află la prima abatere?* Acest lucru nu va reduce, în mod necesar, sentința. Mulți agresori aflați la prima abatere au făcut uz de violență în trecut, însă nu au fost niciodată puși sub acuzare. Procurorii și judecătorii vor consulta și alte surse de informații pentru a stabili istoricul abuziv al agresorului.
- *Îl se poate impune unui agresor acuzat de violență sexuală să fie înregistrat ca agresor sexual ca parte a sentinței într-o anumită jurisdicție?*
- *Victimei i s-a acordat posibilitatea de a oferi informații cu privire la impactul violenței și care sunt relevante în stabilirea sentinței, precum o declarație cu privire la impactul violenței dată de victimă?*

4 A se vedea Sentința T-760 (Curtea Constituțională a Columbiei, Sentința T-760/08, 31 iulie 2008) (Columbia).

Bună practică: Anumite instanțe au elaborat instrucțiuni privind stabilirea pedepselor pentru a ajuta judecătorii să determine cea mai potrivită pedeapsă în cazurile de violență domestică sau sexuală. În Marea Britanie, aceste instrucțiuni enumeră factorii care trebuie luați în calcul de judecător și care pot afecta sentința, și sunt bazați pe cercetări și probe, ținând cont de abordarea generală a problemei și de opiniile experților. Implementarea instrucțiunilor este revizuită periodic. Consiliul pentru Sentințe pentru Anglia și Țara Galilor a emis instrucțiuni pentru cazurile de infracțiuni sexuale, violență domestică și încălcarea ordinelor de protecție⁵.

Evaluarea riscurilor

Deciziile cu privire la suspendarea sentinței, condițiile de detenție și la liberarea condiționată înainte de termen nu vor fi luate fără a lua în considerare rezultatele unei evaluări a riscurilor de producere de acte de violență viitoare asupra victimei sau a altora. În cazurile de violență domestică, o evaluarea riscurilor va fi efectuată de poliție într-un stadiu incipient al acțiunilor, însă este vital ca observațiile să fie actualizate – un proces care impune coordonarea cu actorii sistemului de justiție și participarea victimelor. Judecătorii se bazează pe rapoarte de expertiză și privire la pericolul impus de un agresor atunci când iau decizii cu privire la condițiile de eliberare. Amenințările victimelor cu violența chiar din închisoare vor fi luate în considerare în revizuirea sentinței cu condamnare. În cazurile în care victimele și familiile acestora sunt în pericol, judecătorii se vor asigura că victimele sunt informate atunci când agresorul evadează sau este eliberat temporar sau definitiv.

Cazurile sensibile la dimensiunea de gen și gestiunea procesului în instanță

Există o serie de considerații practice destinate atât procurorilor, cât și judecătorilor, pentru a garanta siguranța și reduce riscurile femeilor implicate în procese judiciare, în special în cauze penale.

Preocupări privind siguranța și gestionarea riscurilor

- Procuraturile și instanțele de judecată vor prevedea **măsuri de siguranță**, de exemplu, mijloace de detectare a armelor și instructaje pentru personalul de pază cu privire la dinamica VIF.

---

⁵ Instrucțiunile cu privire la sentințe se regăsesc la: <http://www.sentencing-guidelines.gov.uk>.

- În acțiunile care vizează violența domestică, judecătorii trebuie să fie conștienți de faptul că presupusul agresor poate utiliza mijloace de **intimidare a victimei** sau de influențare a procesului (precum priviri insistente, apeluri emoționale etc.). Judecătorii vor acționa decisiv, prin emiterea de avertismente, rearanjarea părților sau înlăturarea agresorului din sala de judecată, dacă este nevoie.
- La finalul proceselor de judecată în cazurile de VÎF, atunci când agresorul nu este plasat în arest, părțile vor fi eliberate la **intervale de timp** separate, pentru a-i permite victimei să părăsească prima instanța și pentru a oferi o escortă de securitate în afara clădirii, dacă este nevoie.
- Procurorii și judecătorii vor discuta cu femeile reclamante, în special victimele violenței, **planuri pentru siguranța acestora** și pentru siguranța oricărui membru al familiei.
- Procurorii vor explica fazele procesului penal, se vor asigura că victima/martorul a luat în calcul solicitarea unui **ordin de protecție** și vor revizui pașii pe care îi poate urma aceasta pentru siguranța sa pe durata procesului – acest lucru include posibilitatea că agresorul nu va fi în arest sau detenție, precum și cea de oferire a informațiilor cu privire la planurile de siguranță personală în ședință de judecată publică.
- Practicienii în domeniul dreptului trebuie să aibă cunoștințe despre **serviciile sociale** și organizațiile de suport disponibile pentru victimele violenței pentru a face referirile corespunzătoare.
- Procurorii și judecătorii au sarcina de a efectua **evaluări ale riscurilor** pentru a identifica nivelul de risc al escaladării violenței, a gestiona riscul pe durata procesului și nivelul de monitorizare și intervenție impus de sistemul de justiție.
- În ședințele de judecată privind emiterea ordonanțelor de protecție, judecătorii vor utiliza evaluările riscurilor pentru a stabili măsurile de protecție corespunzătoare, precum restricțiile de **vizitare a copiilor**.
- Evaluarea riscurilor se va efectua **periodic**, având în vedere că nivelele de risc sunt dinamice și se modifică pe durata procesului, și în colaborare cu victimele. Este, de asemenea, vital ca toți profesioniștii care lucrează cu victimele violenței domestice să utilizeze un **set comun de criterii** pentru a evalua riscurile (colaborarea între agenții).

Bună practică: În Belgia, Ministerul Justiției și Consiliul Procurorilor Generali cu privire la politica penală în domeniul violenței în cuplu a adoptat o circulară comună care stabilește instrucțiuni în politica penală cu privire la violența domestică.⁶ Circulara standardizează un sistem de identificare și înregistrare a cazurilor de violență domestică, utilizat atât de poliție, cât și de procurori. Circulara prevede și responsabilitatea autorităților în aplicarea legii și judicare și este utilizată ca instrument de referință pentru ambele instituții.⁷

- Incidentele de VÍF impun o gestionare și tehnici de manevrare speciale în sistemul de justiție. Unele țări au înființat instanțe specializate sau complete dedicate responsabile de gestionarea acestor cazuri sau de desfășurarea ședințelor de judecată privind emiterea ordonanțelor de protecție legate de violența domestică.

Bună practică: În 2004, Spania a adoptat o lege cu privire la măsurile de protecție integrate în cazurile care vizează violența în bază de gen (Legea Organică 1/2004). O reformă legislativă ulterioară a introdus măsuri de facilitare a implementării legii, precum procese accelerate pentru infracțiuni de violență împotriva minorilor sau violență domestică care sunt adjuocate în termen de două săptămâni de la incident. Au fost înființate și o procuratură specializată în VÍF și instanțe specializate. Instanțele au combinat competențe penale și civile; acestea examinează toate solicitările de emitere a ordonanțelor de protecție (pe care le înaintează o victimă poliției, instanței de judecată, procuraturii sau centrelor de stat pentru susținerea femeilor) și emit o decizie în termen de 72 de ore. Judecătorii instanțelor specializate trebuie să participe la instruire cu privire la violența bazată pe gen.

Legea a creat o abordare holistică și multidisciplinară a violenței bazate pe gen atât în interiorul, cât și în exteriorul sistemului de justiție, inclusiv în centrele de suport pentru victime, cu care cooperează instanțele de judecată.

6 Circulara comună este disponibilă în franceză și flamandă la: <http://www.eVIF-global-database.unwomen.org/>

7 Comisia pentru egalitatea între sexe a Consiliului European, 2015- Compilație de bune practici pentru reducerea obstacolelor existente și facilitarea accesului femeilor la justiție (pp. 24-26).

- Practicienii în domeniul dreptului pot lua măsuri în vederea identificării clare a cazurilor de VIF cu **prioritate**, de exemplu, marcarea separată a dosarelor relevante pentru a se asigura că acestea sunt gestionate corect și cât mai curând și discret posibil.

Planificarea ședințelor și amplasamentul sălii

- Pentru victimă, se va alege o locație sigură, privată și confortabilă.
- Sălile de ședință vor fi prevăzute cu **zone de așteptare separate** pentru părți.
- Se va sigura spațiu pentru **îngrijirea copiilor la fața locului**.
- Femeilor li se va permite să fie însoțite de un **avocat** sau de un însoțitor.

Informarea victimelor cu privire la drepturile care le revin și la serviciile de suport

---

- Convenția de la Istanbul impune ca procurorii și judecătorii să pună la dispoziția victimelor **informații** specifice cu privire la drepturile legale și serviciile de suport disponibile (Articolul 56).
- Procurorii vor informa victimele violenței cu privire la rolul pe care îl are Statul în procesul penal și despre asistența care le va fi acordată acestora în cadrul procesului.
- Victimele infracțiunilor în bază de gen vor fi informate în mod explicit cu privire la **drepturile** lor de a solicita despăgubiri, de a solicita ordine de protecție civilă, de a fi audiate, atât în fazele preliminare, cât și în cadrul procesului, precum și cu privire la dreptul lor de a nu depune mărturie în instanță.
- În cadrul unor sisteme de justiție, cetățenii au dreptul la **asistență** juridică și de alte tipuri, cu condiția să îndeplinească anumite criterii. Aceste informații vor fi puse la dispoziția femeilor atunci când se confruntă pentru prima dată cu sistemul de justiție. Procurorii nu vor presupune că femeile au primit aceste informații din partea poliției, ci vor acorda timp, pe durata interviurilor inițiale, discuțiilor cu privire la resursele la care victima și-ar dori să apeleze.

Buna practică: În numeroase țări, ONG-urile specializate în drepturile femeilor și profesioniștii care acordă asistența juridică cooperează cu procuraturile și instanțele locale pentru a pune la dispoziție broșuri de informare cu privire la serviciile disponibile femeilor. Aceste informații vor fi oferite în limba locală și în alte limbi vorbite de femeile din țară, și vor fi accesibile și persoanelor cu dezabilități vizuale sau de altă natură (de exemplu, în Braille).

- În cazurile de VÎF, judecătorii vor **informa victimele** cu privire la rezultatul sentinței, aranjamentele privind custodia și la orice modificare a acestora (precum eliberarea înainte de termen sau temporară sau evadarea agresorului) în cazul în care victimele sau familiile acestora ar putea fi în pericol.

Interacțiunea cu martorii și părțile în litigiu

Femeile ca victime ale violenței

- VÎF are loc, cel mai adesea, în sfera privată, iar consecințele asupra victimei sunt importante. Practicienii trebuie să dezvolte o înțelegere a modului în care aceste cazuri diferă de alte cazuri de violență, a naturii VÎF și a impactului pe care îl au asupra victimelor, copiilor și familiilor acestora.
- Nu vă temeți să exprimați **empatie** față de victimă și să-i explicați că se vor depune eforturi pentru a minimiza trauma, pentru a evita întârzierile de procedură și pentru a i se asigura siguranța.
- Abțineți-vă de la evaluarea **credibilității** unei victime în baza gradului de emoție pe care îl manifestă în momentul mărturiei, amintiți-vă că victimele pot avea reacții diferite în tipul urmăririi penale și procesului de judecată.

Copiii – martori ai violențelor

- Nu presupuneți niciodată că un copil, chiar dacă nu a fost supus violenței fizice de către agresor, nu a fost, în egală măsură, victimizat sau că nu este expus riscului de violență în viitor. Exisă un nivel ridicat de pericol în momentul în care astfel de cazuri ajung în sistemul de justiție, iar agresorii pot **intensifica violența sau** direcționa abuzurile către copii.

- Analizați cu atenție riscurile de violență împotriva **celor mai bune interese ale copilului** și, de asemenea, drepturile parentale ale ambelor părinți.

Femeile și discriminarea multiplă

- Acordați o atenție specială modalităților în care judecătorii și procurorii interacționează cu femeile care aparțin grupurilor supuse discriminării multiple/inter-secționale, deoarece nu toate experiențele femeilor sunt la fel. De exemplu, factori precum etnia, statutul socio-economic (inclusiv statutul de părinte unic), reședința într-o zonă rurală sau urbană, orientarea sexuală, stadiu de dizabilitate, statutul de refugiat, de solicitant de azil sau persoanele relocate la nivel intern și vârsta afectează experiențele femeilor și le pot plasa într-o poziție mult mai dezavantajată.
- Fiți conștienți de faptul că femeile cu statut de **minoritate** se pot confrunta, adesea, cu dificultăți în accesarea justiției, ca urmare a unor factori, precum izolarea fizică sau geografică față de serviciile de ajutorare, asistență juridică, aplicarea legii și instanțe, barierele culturale și lingvistice, teama de „expunere” și de ramificațiile legale (pentru femeile cu statut de imigrant, acest lucru poate însemna teama de deportare; pentru lesbiene, sau bisexuale, sau transsexuale, ar putea fi teama de a fi „excluse”, de discriminare și reprimare).
- Evitați să vă bazați pe sau să perpetuați **stereotipurile** cu privire la grupuri specifice și minoritare de femei (de exemplu, „violența domestică este parte a culturii romilor”), în special atunci când aceste mituri justifică violența bazată pe gen. Acest lucru este cu atât mai important atunci când se au în vedere incidente de practici vătămătoare precum mutilarea genitală a femeilor (MGF).
- Înțelegerea circumstanțelor speciale ale femeilor aparținând minorităților, inclusiv a istoricului lor cultural, nu va justifica încălcarea drepturilor omului în baza culturii sau tradiției.

Discriminarea în bază de gen în interacțiunea cu sistemul de justiție

Nu este un lucru ieșit din comun ca femeile să se confrunte cu discriminarea în bază de gen și cu inegalități în timpul interacțiunii cu sistemul de justiție. Aceste părtiniri sunt rezultatul unor stereotipuri perpetuate, care, de cele mai multe ori, sunt inconștiente. Discriminarea în bază de gen poate surveni în momentul în care experiențele femeilor nu sunt înțelese în mod corect sau nu

sunt luate în considerare. Mai jos sunt prezentate exemple de posibile domenii de discriminare, legate de modul în care părțile dintr-un proces sunt tratate, precum și de conduita și argumentarea juridică.

- Utilizarea neglijentă și/sau nepotrivită a limbajului (de exemplu, referirea la femei ca „fete” și la bărbați ca „băieți”, sau adresarea către femei cu apelativele „dragă”, „drăguță”, „tânăra domnișoară” etc. și utilizarea unui limbaj specific din punct de vedere al genului, precum „președinte”).
- Evaluarea unei femei în funcție de cum ar fi acționat sau cum s-ar fi simțit un bărbat într-o situație.
- Evaluarea unei femei în funcție de cum ar fi trebuit să se poarte o femeie „normală”.
- Manifestarea unei lipse de înțelegere a violenței bazate pe gen, precum ciclul violenței în contextul violenței domestice sau a agresiunii sexuale, și a impactului asupra victimei.
- Manifestarea unei lipse de înțelegere a valorii muncii la domiciliu și a activităților legate de creșterea copiilor.
- Neluarea în considerare, în mod corespunzător, a diferențelor statistice dintre bărbați și femei în legătură cu chestiuni precum nivelul de venit, munca la domiciliu și creșterea copiilor.

Rolul experților și Amici Curiae

- Experții cu cunoștințe de specialitate pot ajuta, în instanță, la înțelegerea fenomenului complex a sindromului de traumă în urma violului, afecțiunii de stres post-traumatic, ciclicității violenței experimentate de victimele abuzurilor sau la stabilirea celui mai bun interes al copilului.
- Mărturiile experților pot fi, de asemenea, eficiente în înlăturarea stereotipurilor de gen comune, precum mitul privind modul de comportare a unei victime „tipice” a violului.
- Judecătorii vor fi atenți la obiectul mărturiei și se vor asigura că limitează expertul doar la domeniul său de competență. Judecătorii se vor asigura, de asemenea, că expertul nu manifestă o preferință pentru un gen și nu validează stereotipurile, și că mărturia acestuia/acesteia reflectă interesele și grijile femeilor. În anumite instanțe, judecătorul poate dispune desemnarea unui expert pentru a asigura cele de mai sus.

- Informațiile prezentate de amicus curiae (prieten al instanței) diferă de mărturia expertului și sunt, în general, utilizate pentru a elucida puncte ale legislației sau pentru a explica jurisprudența cu privire la un subiect anume (deși pot prezenta, de asemenea, și informații factive sau științifice). Opiniile amicus curiae sunt prezentate de persoane sau organizații care nu sunt parte în cadrul unui proces, dar care oferă comentarii relevante pentru caz. Valoarea opiniilor amicus curiae este de a asista instanța de judecată. Aceste opinii nu vor emite, însă, comentarii cu privire la fondul cauzei.

Soluționarea alternativă a litigiilor (SAL)

SAL se poate referi la o varietate mare de mecanisme de înlocuire a unui proces la scară largă, precum arbitrajul, medierea și negocierea. Procesele SAL pot fi voluntare sau obligatorii și pot duce la decizii obligatorii sau recomandări. În timp ce SAL poate fi benefic în anumite situații, experții în probleme de gen recomandă prudență în aplicarea SAL în contextul accesului femeilor la justiție. Convenția de la Istanbul cuprinde, de asemenea, o **interdicție clară cu privire la procesele alternative de soluționare a litigiilor**, inclusiv la mediere și conciliere, în adjudecarea și emiterea de sentințe în cazurile de violență împotriva femeilor, subliniate chiar în Convenție (Articolul 48).

SAL, atunci când este aplicată în cazurile de violență domestică, se bazează pe concepția greșită că agresorul și victima sunt vinovați de violență în mod egal, și că ambii trebuie să-și modereze comportamentul pentru a soluționa litigiul. Această abordare trivitalizează gravitatea infracțiunii și, mai mult, este contrară legii și egalității femeilor în fața legii, deoarece înlătură infracțiunile grave, precum VIF, din sfera sistemului de justiție comun.⁸

Medierea este, adesea, aplicată în cazurile de dreptul familiei și divorț, legate, de exemplu, de partajul averii, custodia copiilor și orele de vizitare a copiilor. Instanțele de judecată trebuie să elaboreze proceduri de verificare amănunțită pentru a identifica existența unui istoric de violență domestică înainte de a direcționa orice litigiu familial către mediere. Personalul instanței și mediatorii vor fi instruiți cu privire la efectuarea acestor teste de verificare și la asigurarea confidențialității.

⁸ Accesul femeilor la justiție pentru violența în bază de gen, Ghidul practicianului nr. 12, Comisia Internațională a Juriștilor, p. 138.

Bibliografie

Convenția Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice (Convenția de la Istanbul), și Grupul de Experți privind acțiunea împotriva violenței asupra femeilor și a violenței domestice

<http://www.coe.int/en/web/istanbul-Convenție/home>

Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Serviciul de Presă, Liste tematice cu privire la jurisprudența Curții, inclusiv cu privire la egalitatea de gen, violența domestică, violența împotriva femeilor, drepturile reproductive, traficul de ființe umane, drepturile de muncă, printre altele:

<http://www.CEDO.coe.int/Pages/home.aspx?ppress/factsheets>

Egalitatea de gen și drepturile femeilor – Standardele Consiliului Europei (2016):

<https://edoc.coe.int/en/gender-equality/6930-gender-equality-and-women-s-rights-council-of-europe-standards>

Studiu de fezabilitate cu privire la accesul egal al femeilor la justiție (2013):

<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680597b1e>

Compilație de bune practici ale Statelor Membre pentru reducerea obstacolelor existente și facilitarea accesului femeilor la justiție (2015):

<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680597b12>

Studii naționale asupra barierelor, remediilor și bunelor practici pentru accesul femeilor la justiție în cinci Țări Partenerere din Europa de Est (2016):

<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806b0f41>

Pachet de servicii esențiale pentru femei și fete supuse violenței /Modulul 3: Servicii esențiale în domeniul justiției și poliției (UN Women, UNFPA, WHO, UNDP și UNODC, 2015)

<http://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2015/12/essential-services-package-for-women-and-girls-subject-to-violence>

Linii directorii cu privire la Convenția de la Istanbul, Consiliul Europei:

<http://www.coe.int/en/web/istanbul-Convenție/publications>

Sporirea eficienței aplicării legii și a reprezentanților sectorului justiției în combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice: Manual de formare formatori (Consiliul Europei, 2016)

<https://rm.coe.int/16806acdfd>

Prevenirea și combaterea violenței domestice împotriva femeilor: Resursă de studiu pentru instruirea responsabililor din cadrul poliției și a sectorului justiției (Consiliul Europei, 2016)

<https://rm.coe.int/16805970c1>

Manual cu privire la răspunsurile efective ale procuraturii la violența împotriva femeilor și fetelor (UNODC, UN Women, 2014)

http://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/14-02565-Ebook_new.pdf

Manual privind legislația în domeniul violenței împotriva femeilor (UN Women, 2012)

<http://www.un.org/womenwatch/daw/ViF/v-handbook.htm>

Violența sexuală împotriva femeilor: Eradicarea stereotipurilor și a presupunerilor dăunătoare legate de gen în legislație și în practică (Comisia Internațională a Juriștilor, 2015):

<https://www.icj.org/icj-addresses-harmful-gender-stereotypes-and-assumptions/>

Accesul femeilor la justiție pentru violența în bază de gen: Ghid practic (Comisia Internațională a Juriștilor, 2016)

<https://www.icj.org/wp-content/uploads/2016/03/Universal-Womens-access-to-justice-Publications-Practitioners-Guide-Series-2016-ENG.pdf>

Lilla Farkas, Modalitate de prezentare a unei plângeri pe motiv de discriminare: Manual pentru identificarea remediilor în baza directivelor UE privind nondiscriminarea, (Comisa Europeană, 2011)

Gopalan, Kravetz și Menon, „Probatoriul în infracțiunile de violență sexuală” în ediție Serge Brammertz și Michelle Jarvis (eds), Prosecuting Conflict-Related Sexual Violence at the ICTY (OUP, 2016),

Marianne Hester și Sarah-Jane Lilley, Programe pentru agresori familiari și sexuali : Articolul 16 din Convenția de la Istanbul (Consiliul Europei, 2014)

Ashley E. Lowe și Nina Dodge Abrams, Ar trebui să aplicăm medierea în cazurile de violență domestică ? Asociația Barourilor din Comitatul Oakland, noiembrie (2011) Colegiul judiciar, Manual privind tratamentul egal. Londra (2013)

Departamentul Procurorului General din Australia de Vest, Manual privind egalitatea în fața legii. Secțiunea 7-Femei. Prima ediție. Perth (2009)

Laura Van den Eynde, O privire empirică asupra procesului de prezentare Curții Europene a Drepturilor Omului a opiniei amicus curiae de ONG-urile care activează în domeniul drepturilor omului. Olanda, Buletin trimestrial privind drepturile omului, Vol. 31/3. p. 274. (2013)

Consiliul Europei – Strategia privind Egalitatea de Gen 2014–2017, Obiectiv strategic 3: Garantarea accesului egal al femeilor la justiție

Consiliul Europei – Comisia pentru Egalitatea de Gen, Compilație de bune practici pentru reducerea obstacolelor existente și facilitarea accesului femeilor la justiție (2015)

Carmen de la Fuente Mendez, Instanțe de judecată și procuraturi specializate care examinează cazuri de violență împotriva femeilor în Spania – zece ani de experiență: bariere, remedii și bune practici pentru accesul femeilor la justiție, Prezentare la Conferința regională privind consolidarea capacității sistemului judiciar în vederea îmbunătățirii accesului femeilor la justiție, 24-25 octombrie, Chișinău, Republica Moldova (2016)

Consiliul Europei este organizația lider de pe continent în domeniul drepturilor omului. Acesta cuprinde 47 de state membre, dintre care 28 sunt membre ale Uniunii Europene. Toate statele membre ale Consiliului Europei au semnat Convenția europeană a drepturilor omului, un tratat menit să protejeze drepturile omului, democrația și statul de drept. Curtea Europeană a Drepturilor Omului supraveghează punerea în aplicare a Convenției în statele membre.

www.coe.int

Uniunea Europeană reprezintă un parteneriat economic și politic unic între 28 de țări democratice europene. Obiectivele sale sunt pacea, prosperitatea și libertatea pentru cei 500 de milioane de cetățeni ai săi - într-o lume mai echitabilă și mai sigură. Pentru a realiza acest deziderat, țările UE înființează organisme care să coordoneze UE și să adopte legislația. Principalele sunt Parlamentul European (reprezentând popoarele Europei), Consiliul Uniunii Europene (reprezentând guvernele naționale) și Comisia Europeană (reprezentând interesul comun al UE).

<http://europa.eu>

Funded
by the European Union
and the Council of Europe

COUNCIL OF EUROPE

Implemented
by the Council of Europe